

Афонов Р. П.

здобувач,

Класичний приватний університет, м. Запоріжжя

Afonov Roman,

Postgraduate Student,

Classic Private University

## МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ТА ЗАКОНОДАВЧО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ МЕТАЛУРГІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ

**Анотація.** В статті досліджено методичні підходи до розрахунку рівня економічної безпеки України та підприємств і з'ясовано, що сучасна наука і практика потребують подальших наукових розробок теоретико-методичного та прикладного характеру стосовно їх обґрунтування та удосконалення. Автор наголошує, що досягнення економічної безпеки промислових підприємств в умовах ринкових трансформацій та екологічного вектору Європейського розвитку надасть змогу закріпити незалежність держави, зберегти та розширити ринки збуту, оптимізувати експортно-імпортний потенціал країни, що у сукупності сприятиме зміцненню економічної стабільності, зростанню прибутковості господарської діяльності промислових підприємств і формуванню оновлених підходів до мінімізації ризиків, нейтралізації загроз бізнесу. Обґрунтовано, що підходи до визначення сутності категорії ризику, можуть бути згруповані в три групи, що проілюстровано у вигляді розкриття взаємообумовленості категорій «ризик – загроза – небезпека», які супроводжують підприємницьку діяльність. Доведено, що сьогодні вельми актуальним є розробка методики розрахунку рівня економіко-екологічної безпеки металургійних підприємств, яка враховує механізм регулювання їх діяльності та розвитку. Більш детально досліджено такі підходи до оцінювання економічної безпеки, як індикаторний, ресурсно-функціональний, програмно-цільовий та системний підходи, комбінацію підходів. При індикаторному підході економічна безпека підприємства характеризується низкою показників (індикаторів), досягнення яких є запорукою його ефективного функціонування та забезпечення високого потенціалу розвитку в майбутньому. Розробка методики розрахунку економіко-екологічної безпеки металургійних підприємств, яка враховує механізм регулювання діяльності та розвитку більш чітко концентрує увагу аналітиків на окреслених ресурсах та функціональних видах діяльності, що дозволяє локалізувати перелік показників оцінювання та їх граничні значення. Застосування програмно-цільового підходу повинно супроводжуватись використанням методу експертного оцінювання, що, на нашу думку, є прийнятним та об'єктивно необхідним при розробці методики розрахунку економіко-екологічної безпеки металургійних підприємств. Використання системного підходу пояснюється тим, що своєю кінцевою метою він має угруповання всіх суттєво важливих факторів, які, в свою чергу, створюють позитивні умови для безпечного функціонування та розвитку підприємства. Розроблено концептуальну модель управління рівнем економіко-екологічної безпеки металургійного підприємства, яка враховує механізм регулювання його діяльності та розвитку. Оцінюючи в цілому процеси розвитку екологічного оподаткування протягом майже 30 років існування незалежної України, зазначено, що відчутних результатів в цьому напрямку практично не досягнуто. Враховуючи економіко-екологічний вектор міжнародної політики, найближчі роки для нашої країни мають стати періодом об'єднання економічних і екологічних цілей як на рівні керівництва держави, уряду, так і для підприємств і громадян.

**Ключові слова:** економічна і екологічна безпека, індикаторний підхід, ресурсно-функціональний підхід, програмно-цільовий підхід, системний підхід, екологічний податок.

**Вступ та постановка проблеми.** Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, що затверджені 29.10.2013 р. Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі № 1277, мають інформаційний, рекомендаційний, роз'яснювальний характер та не є обов'язковими [1], що, на нашу думку, нівелює, власне кажучи, значущість прийняття управлінських рішень щодо аналізу, запобігання та попередження реальних і потенційних загроз національним інтересам у відповідній сфері, які приймаються за результатами проведених розрахунків. Сучасна наука і практика потребують подальших наукових розробок теоретико – методичного та прикладного характеру стосовно обґрунтування методичних підходів до оцінювання рівня економічної та екологічної безпеки промислового підприємства. Зростаюча значущість вирішення сформульованого наукового завдання для промислових підприємств зумовлена необхідністю забезпечення ефективності системи економічної та екологічної безпеки національної економіки України в цілому.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Економічна безпека підприємства сьогодні є однією з найважливіших умов забезпечення стійкого функціонування та розвитку всієї сфери підприємництва, особливо страте-

гічно важливих для держави підприємств промисловості. Досягнення економічної безпеки промислових підприємств в умовах ринкових трансформацій та екологічного вектору Європейського розвитку надасть змогу закріпити незалежність держави, зберегти та розширити ринки збуту, оптимізувати експортно-імпортний потенціал країни, що у сукупності сприятиме зміцненню економічної стабільності, зростанню прибутковості господарської діяльності промислових підприємств і формуванню оновлених підходів до мінімізації ризиків, нейтралізації загроз бізнесу.

Проблематика оцінювання рівня економічної та екологічної безпеки підприємств піднімалась у наукових працях таких зарубіжних та вітчизняних учених, як Г.Б. Клейнер, І.П. Булесєв, Н.Ю. Брюховецька, Т.Г. Васильців, Ф.І. Євдокимов, Є.В. Мізін, В.Т. Шлемко, І.П. Шульга, С.Ф. Покропивний, В.М. Гесць, С.Б. Довбня, В.А. Забродський, О.М. Ляшенко, М.О. Кизим, Г.В. Козаченко, О.А. Грунін, С.О. Грунін, С.М. Марущак, Т.В. Сухорукова, В.Л. Тамбовцев, Є.О. Олейніков, О.В. Арев'єва, І.Б. Медведєва, М.Ю. Погосова, В.П. Пономарьова та ін. На сьогодні методику оцінювання економічної безпеки підприємства можна згрупувати, зокрема, за такими підходами: інди-

каторний, ресурсно-функціональний, програмно-цільовий та системний підходи, комбінацію підходів. Кожен з перерахованих підходів використовує метод експертних оцінок або метод формалізованих розрахунків, методи регресійного аналізу, кластерний аналіз, дискримінантний аналіз, методи дослідження нечітких систем тощо.

**Метою даної роботи** є обґрунтування методичних підходів та удосконалення законодавчо-правового регулювання економічної та екологічної компонент безпеки металургійних підприємства.

**Результати дослідження.** У колективній монографії [2, с. 9] зазначається, що під економічною безпекою будь-якої системи необхідно розуміти сукупність властивостей стану її виробничої підсистеми, що забезпечує можливість досягнення цілей усієї системи. З огляду на кібернетику під безпекою розуміють кількісну та якісну характеристику властивостей системи для забезпечення її здатності до самовиживання і розвитку в умовах дестабілізуючого впливу внутрішніх та зовнішніх чинників [3]. Тобто небезпека для підприємства це неможливість

за певних умов досягнення цілей системи, яка виникає у зв'язку з появою ризиків, що супроводжують підприємницьку діяльність.

Відповідно до думки вітчизняних науковців Л.І. Донець, С.М. Клименко, О.С. Дубрової, термін «ризик» пов'язується, в першу чергу, з появою небезпеки або невпевненості в якій-небудь сфері господарської діяльності та соціально-економічного життя [4; 5], тобто не дивлячись на те, що висновки науковців відрізняються, всі вони вказують, що в основі категоріальної структури ризиків лежить поняття «небезпека». У науковій літературі існує безліч підходів до визначення сутності категорії ризику, які можуть бути об'єднані в три основні групи (рис. 1).

Перша група робіт розкриває теорії оптимального управління [6–8], згідно з якими ризики розглядаються як характеристики, що є характерними для діяльності людини, яка відбувається в умовах обмеженості ресурсів та можливостей вибору методу досягнення цілі; ризики характеризують ймовірність настання подій, що ведуть

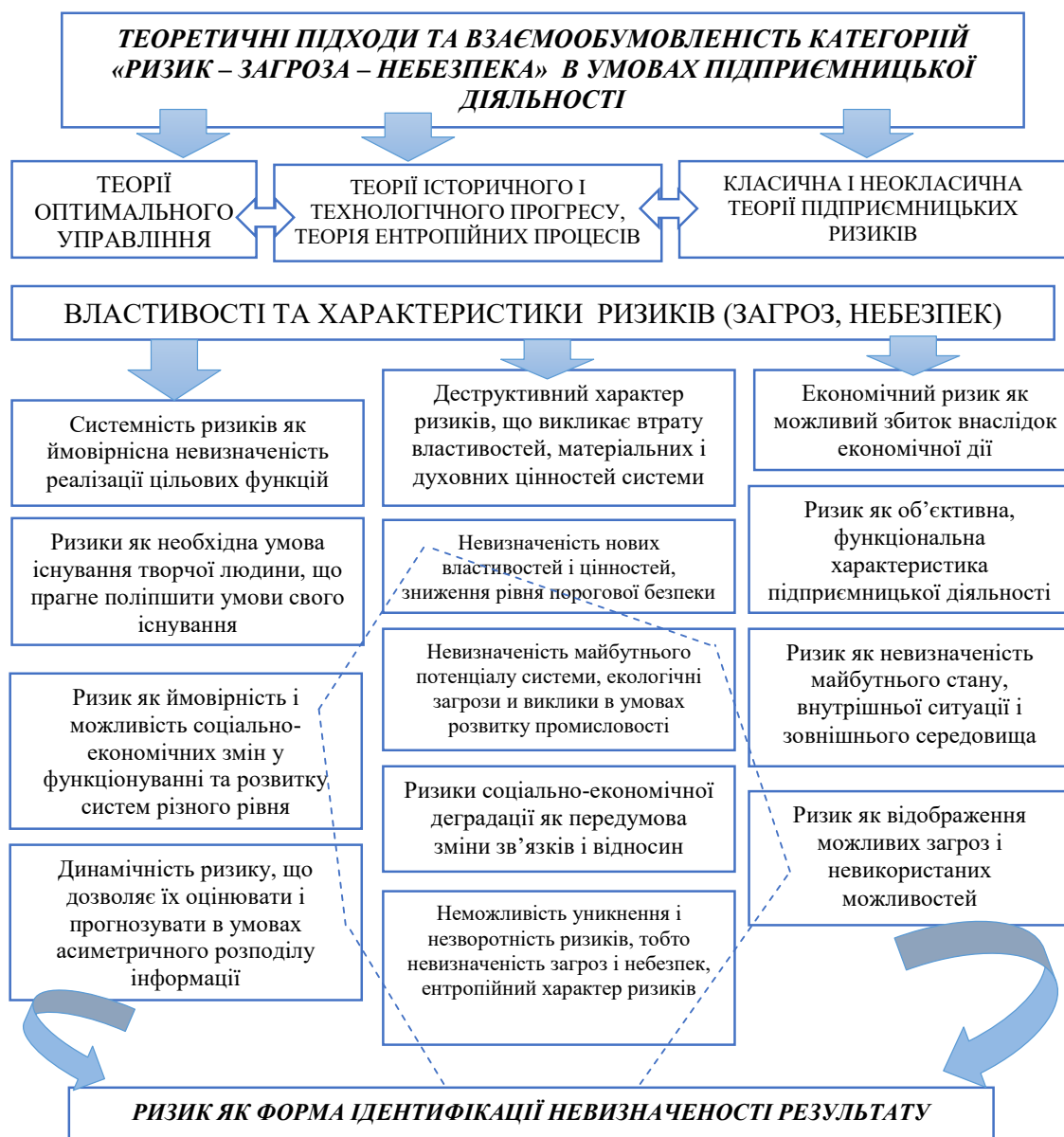


Рис. 1. Систематизація та взаємоумовленість категорій «ризик – загроза – небезпека» в умовах підприємницької діяльності

до зміни рівноважної стійкості соціально-економічної системи.

Представники другої групи науковців [9–11] (О. Шпенглер, П. Гассенді, Д. Віко та ін.) вважають, що ризик – це результат накопичення регресивного потенціалу. В науковій літературі показано, що зростання масштабів економічної діяльності веде, з одного боку, до постійних змін у кількісному і якісному складі зв'язків і відносин; індивіди і соціальні групи не в змозі до них пристосуватись, що породжує ризик їх соціальної і економічної деградації, що віддзеркалено у властивостях і характеристиках ризиків (рис. 1).

Власне регресивний потенціал синтезує екологічні загрози внаслідок розвитку промисловості, поширення нових видів технологій тощо.

Нарешті третя група робіт пов'язана з авторами, що досліджують ризики як наслідок невизначеності результату, який пов'язаний з особливим видом господарської діяльності – підприємництвом. Відповідно до ст. 42 Господарського кодексу України підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [12]. Тобто ризик є однією з головних ознак підприємницької діяльності. Йозеф Шумпетер стверджував, що існує необхідність врахування ризикованого характеру підприємництва у зв'язку із тим, що ці ризики можуть викликати одночасно і прибутки, і збитки, а тому вимагають врахування в господарському аспекті [13, с. 21].

Істотний внесок у розвиток економічного аспекту теорії підприємницького ризику внесли представники класичної, неокласичної та кейнсіанської економічної школи. Витоки класичної теорії, що пов'язує поняття ризику і підприємницького прибутку, належать англійським економістам Дж. Міллю та І. У. Сеніору [14]. Частина робіт класичної теорії ризику трактує його як небезпеку, наприклад, «ризик – небезпека виникнення несприятливих наслідків розглянутої події» [15, с. 15]; неокласичний підхід не враховує фактору особистого ставлення підприємця до ризику, на що звернув увагу Дж. М. Кейнс, вказавши, що підприємець піде на більший ризик заради отримання більшого очікуваного прибутку. У жовтні 1998 р. було проголошено народження в Україні нового напрямку наукових досліджень – ризикології [16]. Дослідження сутності теорій, що визначають сутність категорії ризику, його похідних (загроза, небезпека) дозволяє виділити характерні риси ризиків та властивості ризиків (рис. 1). Отже, цілком обґрунтованим є вживання слова «ризик» і його похідних для опису ситуацій, коли мають місце невизначеність, конфлікти, у випадках наявності багатоваріантності дій, різнонаправленості альтернативних варіантів та їх сприятливості [17, с. 78].

Наявність невизначеності в ході господарської діяльності значно ускладнює процес вибору оптимальних рішень і може привести до непередбачуваних результатів, тому сьогодні вельми актуальним є розробка методики розрахунку рівня економіко-екологічної безпеки металургійних підприємств, яка враховує механізм регулювання їх діяльності та розвитку. Розробка методики розрахунку економіко-екологічної безпеки є запорукою підвищення ефективності діяльності металургійних підприємств, механізмом адаптації до глобалізаційних змін в конкурентному ринковому середовищі.

Зауважимо, що сьогодні в Україні немає законодавчо затвердженої методики розрахунку рівня економічної безпеки для промислових підприємств, які є бюджетоутво-

рюючими структурами національної та регіональної економіки. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України базуються на комплексному аналізі індикаторів економічної безпеки з виявленням потенційно можливих загроз економічній безпеці в Україні і застосовуються Мінекономрозвитку для інтегральної оцінки рівня економічної безпеки України в цілому по економіці та за окремими сферами діяльності [1].

Індикаторний підхід передбачає здійснення узагальнюючої оцінки на підставі зіставлення граничних (нормативних) і фактичних значень індикаторів, прихильниками цього підходу є О.В. Ареф'єва [18], І.П. Булеєв, Н.Ю. Брюховецька та ін. Але існують певні обмеження його застосування, а саме – необхідність кількісного вимірювання значного обсягу індикаторів; неоднозначність вибору граничних значень. Але, на нашу думку, розглядаючи проблематику розробки методики розрахунку рівня економічної безпеки для промислових підприємств, зокрема, металургійних підприємств, ми маємо змогу конкретизувати перелік ключових індикаторів економіко-екологічної безпеки та врахувати їх граничні значення на підставі ретроспективного аналізу діяльності групи підприємств. Таким чином, при індикаторному підході економічна безпека підприємства характеризується низкою показників (індикаторів), досягнення яких є запорукою його ефективного функціонування та забезпечення високого потенціалу розвитку в майбутньому.

Представники ресурсно-функціонального підходу, а саме: Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьова, О.М. Ляшенко [19; 20] та ін. пропонують визначати рівень економічної безпеки на основі оцінки ступеня використання ресурсів за кожною функціональною складовою економічної безпеки, які не є ідентичними у різних авторів. Ми вважаємо, що розробка методики розрахунку економіко-екологічної безпеки металургійних підприємств, яка враховує механізм регулювання діяльності та розвитку більш чітко концентрує увагу аналітиків на окреслених ресурсах та функціональних видах діяльності, що дозволяє локалізувати перелік показників оцінювання та їх граничні значення.

Програмно-цільовий підхід ґрунтується на інтегруванні показників, які визначають рівень безпеки та значна увага приділяється відбору показників і визначенню методів їх інтегрування. Т.Г. Васильців [21] вважає, що застосування програмно-цільового підходу повинно супроводжуватись використанням методу експертного оцінювання, що, на нашу думку, є прийнятним та об'єктивно необхідним при розробці методики розрахунку економіко-екологічної безпеки металургійних підприємств. На наше переконання, оцінка рівня економіко-екологічної безпеки металургійного підприємства повинна враховувати результати його діяльності та ступінь досягнення цілей бізнесу.

Як відомо, системний підхід передбачає дослідження якомога більшої кількості зв'язків між елементами системи та об'єктами зовнішнього середовища для виявлення та аналізу найістотніших з них. Використання системного підходу пояснюється тим, що своєю кінцевою метою він має угруповання всіх суттєво важливих факторів, які, в свою чергу, створюють позитивні умови для безпечного функціонування та розвитку підприємства. Саме системний підхід дозволяє не тільки по-новому підійти до вирішення багатьох актуальних проблем забезпечення економіко-екологічної безпеки, але й аналізувати конкретні позиції, дії, ситуації і цілі в комплексі діючих чинників, розробити нові моделі розрахунку критеріїв оцінки економіко-екологічної безпеки металургійного підприємства з урахуванням впливу на них галузевої та організаційної структури, особливостей технології виробництва, про-

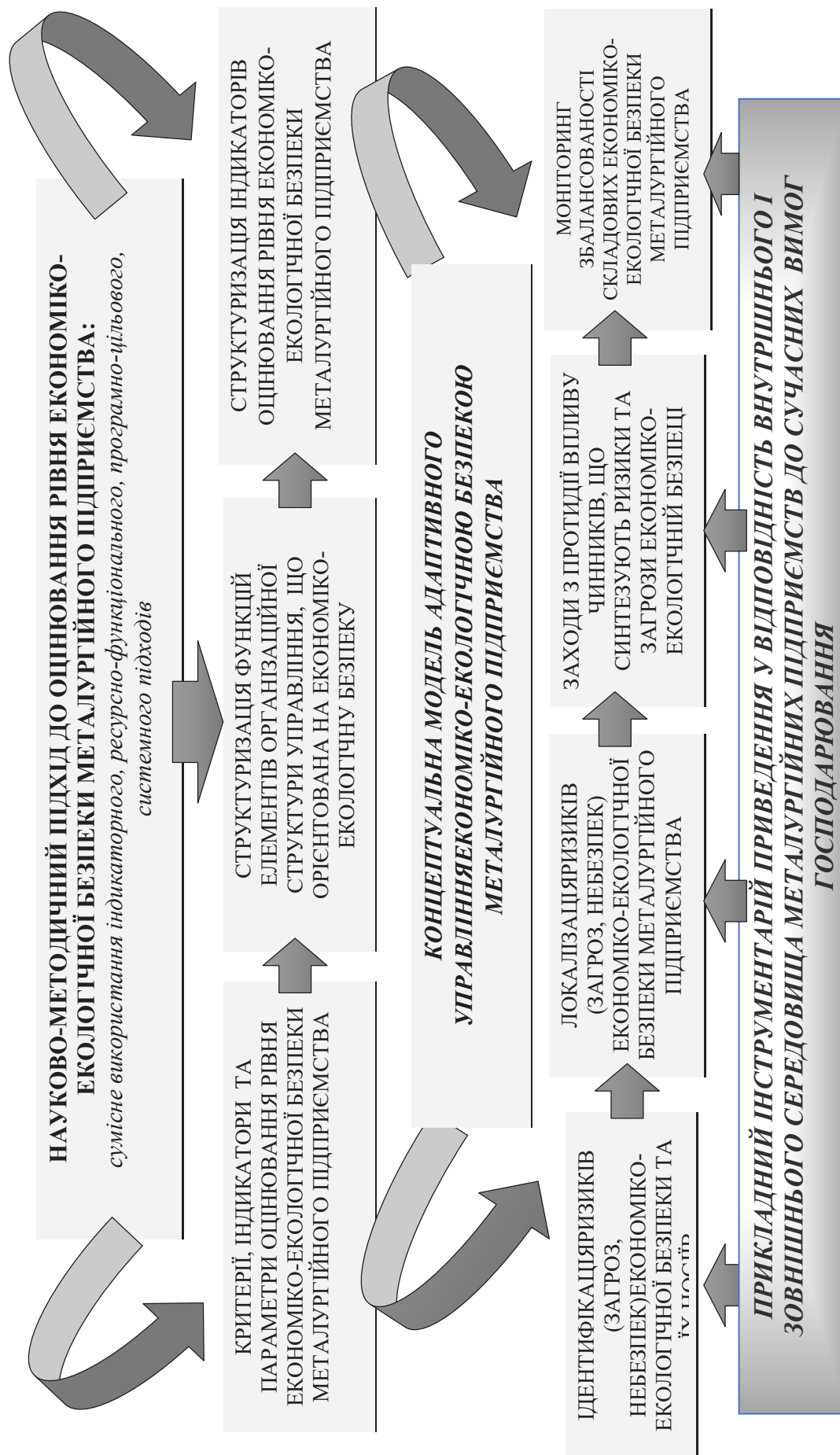


Рис. 2. Концептуальна модель адаптивного управління економіко-екологічною безпекою металургійного підприємства

Джерело: розроблено автором

цесів «старіння» виробництва, обмеженого доступу до ресурсів і т.д.

Таким чином, концептуальна модель управління рівнем економіко-екологічної безпеки металургійного підприємства, яка враховує механізм регулювання його діяльності та розвитку, може бути представлена у вигляді схеми (рис. 2).

Методичні рекомендації [1] розкривають підходи до визначення інтегрального індексу економічної безпеки. У більшості вітчизняних і зарубіжних розробок авторів (Т.Г. Васильців, В.М. Геєць, С.Б. Довбня, М.М. Єрмошенко, М.О. Кизим, Г.Б. Клейнер, Г.В. Козаченко, О.М. Ляшенко, В.А. Забродський, С.Ф. Покропивний) щодо оцінки рівня економічної безпеки регіону, держави, підприємства відсутня єдність в підходах, спостерігається недосконалість методичних розробок, тобто на сьогодні залишається низка невирішених та дискусійних питань, які потребують удосконалення.

Так, С.Ф. Покропивний [22] вважає, що серед типових функціональних складових економічної безпеки підприємства слід виокремити фінансову, інтелектуальну, кадрову, техніко-технологічну, політико-правову, інформаційну, екологічну та силову складові, але автор не визначає пріоритетність (вагомість) складових для підприємств різних форм господарювання та галузевого призначення, що є, на нашу переконливу думку, особливо актуальним для металургійних підприємств.

Більшість же авторів застосовують індикаторний підхід; в якості індикаторів рівня економічної безпеки підприємства можуть бути значення показників, які нормуються на основі фактичних і нормативних значень; також використовуються бальні оцінки.

Звертає на себе увагу розробка А.Ю. Кретової, яка при комплексному оцінюванні рівня ефективності діяльності підприємства, пропонує здійснювати оцінювання за допомогою тривимірної синтетично-перспективної моделі, що ґрунтується на оцінюванні рівня трьох складових: результативності діяльності, економічної безпеки підприємства, його потенціалу та з урахуванням трьох часових станів [23, с. 112–113].

Зрозуміло, що значна кількість названих методичних підходів не означає їх оригінальності і суттєвих відмінностей; для оцінювання рівня економічної безпеки кожне підприємство, виходячи зі своєї специфіки (галузевої, технологічної) використовує їх в цілому, або виокремлює групи показників, які дозволяють адаптувати методику оцінювання до вимог сучасного господарювання, внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування металургійного підприємства з урахуванням екологічної компоненти.

Початком екологізації економіки та інших сфер в Україні слід вважати прийняття Верховною Радою в 1991 р. Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [24], а стартом для екологічного оподаткування в країні стало запровадження в 1999 р. збору

за забруднення навколишнього природного середовища у відповідності до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку встановлення нормативів збору за забруднення навколишнього природного середовища і стягнення цього збору» [25].

З дати набрання чинності Податковим кодексом України (з 01.01.2011 р.) до вітчизняної податкової системи було включено (замість збору за забруднення навколишнього природного середовища) і до сьогоднішнього дня адмініструється екологічний податок.

Досвід справляння екологічного податку в країні доводить, що законодавчий механізм регулювання цього важливого, з точки зору регуляторного впливу на застарілі і недосконалі технологічні процеси діяльності суб'єктів господарювання, податкового платежу та захисту середовища, є недосконалим, як в частині правил його справляння, так і відносно забезпечення контролю за відповідністю розмірів його сплати до бюджету.

Оцінюючи в цілому процеси розвитку екологічного оподаткування протягом майже 30 років існування незалежної України, слід зазначити, що відсутніх результатів в цьому напрямку практично не досягнуто. Констатувати можна тільки певне посилення податкового тиску впродовж останніх років на забруднювачів навколишнього середовища через збільшення розмірів ставок екологічного податку, в т.ч. зважаючи на істотне збільшення ставки податку (до 10 грн. за 1 тону) за викиди двоокису вуглецю з січня 2019 р. [26]. Цей фактор слід вважати позитивним, але через відсутність комплексності підходу до охорони природного середовища та, головне, організації контролю за дотриманням відповідних законодавчих вимог, він не дає очікуваного результату у вигляді створення та збереження сприятливого навколишнього середовища. Якщо говорити про податкове стимулювання екологічно безпечної діяльності суб'єктів господарювання, то цей механізм також майже не реалізується через відсутність взаємозв'язку відповідних норм законів екологічного спрямування, в першу чергу, із нормами Податкового кодексу України.

**Висновки.** Враховуючи економіко-екологічний вектор міжнародної політики, найближчі роки для нашої країни мають стати періодом об'єднання економічних і екологічних цілей як на рівні керівництва держави, уряду, так і для підприємств і громадян. Екологічна складова в нашій країні має бути визначальною в процесі реалізації основного завдання найближчих років – стати державою з сильною економікою, оскільки не можна побудувати успішну економіку і, головне, інтегрувати її у світову, якщо не дотримуватися загальнозвстановленого порядку. В іншому випадку Україна віддалятиметься від поставлених цілей щодо розвитку економіки і взагалі – приєднання до євроспільноти. Саме тому слід говорити про необхідність якнайшвидшого внесення відповідних змін до законодавства країни, що має «забезпечити стійке зростання економіки екологічно невиснажливим способом».

#### Список використаних джерел:

1. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі від 29.10.2013 р. № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#n9> (дата звернення 15.02.2018).
2. Васильців Т. Г., Волошин В.І., Бойкевич О.Р., Каркавчук В.В. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія [за ред. Т.Г. Васильціва]. Львів: ВИДАВНИЦТВО, 2012. 386 с.
3. Лысенко Ю. Г., Мищенко С. Г., Руденький Р. А., Спиридонов А. А. Механизмы управления экономической безопасностью. Донецк: ДонНУ, 2002. 178 с.
4. Донець Л. І. Економічні ризики та методи їх вимірювання : навч. посібник. К. : Центр навчальної літератури, 2006. 312 с.
5. Клименко С. М., Дуброва О. С. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків: Навч. Посібник. К.: КНЕУ, 2005. 252 с.

6. Ащепков Л. Т. Лекции по оптимальному управлению: Учеб. Пособие. Владивосток, 1996. 208 с.
7. Балабанов И. Т. Риск-менеджмент. М. : Финансы и статистика, 1996. 192 с.
8. Тэпман Л. Н. Риски в экономике: Учеб.пособие для вузов / [Под ред. проф. В.А. Швандара] М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. 380 с.
9. Шпенглер О. Закат Европы / [пер. с нем. под ред. А. А. Франковского]. М. : Искусство, 1993. 304 с.
10. Вико Д.Б. Основания новой науки об общей природе наций. К. : REFL-book, 1994. 656 с.
11. Гассенди П. Избранные произведения. М. : Издательство «Мысль». Главная редакция социально-экономической литературы. Т. 1 : Сочинение в двух томах. Том 1. 1966, 431 с. Т. 2 : Сочинение в двух томах. Том 2. 1968. 836 с.
12. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV зі змінами та доп. URL. : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення 24.09.2019).
13. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, процента и конъюнктуры). М. : Прогресс, 1982. 167 с.
14. Клименко С. М., Дуброва О. С. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків: Навч. Посібник. К.: КНЕУ, 2005. 252 с.
15. Слободской А. Л. Риски в управлении персоналом: учеб.пособие. Под редакцией заслуженного деятеля науки РФ, д-ра экон.наук, проф. В.К. Потемкина. СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2011. 155 с.
16. Вітлінський В. В., Колобова Л. В. Перша всеукраїнська науково-практична конференція з проблем економічного ризику. Фінанси України. 1999. № 1. С. 130–132.
17. Вітлінський В. В., Великоіваненко Г. І. Ризикологія в економіці та підприємстві: моногр.К. : КНЕУ, 2004. 480 с.
18. Ареф'єва О.В., Кузенко Т.Б. Планування економічної безпеки підприємств : монографія. К. : Вид-во Європейського університету, 2004. 170 с.
19. Козаченко Г.В., Пономарьова В.П., Ляшенко О.М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізми забезпечення : монографія. К. : Лібра, 2003. 280 с.
20. Ляшенко О.М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: [монографія]. Луганськ: вид во СЛУ ім. В. Даля, 2011. 400 с.
21. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія. Львів : Арал, 2008. 384 с.
22. Экономика предприятия : учебное пособие / [под общ.ред. С.Ф. Покропивного]. К. : КНЕУ, 2003. 608 с.
23. Кретова А.Ю. Тривимірний оцінювання ефективності діяльності промислового підприємства. *Економіка, Менеджмент, Підприємництво*. 2011. № 23 (II). С. 111–120.
24. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-III (із змінами і доповненнями) / Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/page> (дата звернення 24.03.2018).
25. Про затвердження Порядку встановлення нормативів збору за забруднення навколишнього природного середовища і стягнення цього збору: Постанова від 01.03.1999 р. № 303 (із змінами і доповненнями) / Кабінет Міністрів України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-99-p> (дата звернення 24.03.2018).
26. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо покращення адміністрування та перегляду ставок окремих податків і зборів : Закон України від 23.11.2018 р. № 2628-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-19#Text> (дата звернення 01.12.2018).

## МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ И ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫЕ-ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЭКОНОМИКИ-ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ МЕТАЛЛУРГИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ

**Аннотация.** В статье исследованы методические подходы к расчету уровня экономической безопасности Украины и предприятий и установлено, что современная наука и практика требуют дальнейших научных разработок теоретико-методического и прикладного характера в отношении их обоснования и усовершенствования. Автор отмечает, что обеспечение экономической безопасности промышленных предприятий в условиях рыночных трансформаций и экологического вектора Европейского развития позволит закрепить независимость государства, сохранить и расширить рынки сбыта, оптимизировать экспортно-импортный потенциал страны, что в совокупности будет способствовать укреплению экономической стабильности, росту прибыльности хозяйственной деятельности промышленных предприятий и формированию обновленных подходов к минимизации рисков, нейтрализации угроз бизнесу. Обосновано, что подходы к определению сущности категории риска, могут быть сгруппированы в три группы, что проиллюстрировано посредством раскрытия взаимообусловленности категорий «риск – угроза – опасность», которые сопровождают предпринимательскую деятельность. Доказано, что сегодня весьма актуальным является разработка методики расчета уровня экономико-экологической безопасности металлургических предприятий, которая учитывает механизм регулирования их деятельности и развития. Более подробно исследованы такие подходы к оценке экономической безопасности, как индикаторный, ресурсно-функциональный, программно-целевой и системный подходы, комбинация подходов. При индикаторном подходе экономическая безопасность предприятия характеризуется рядом показателей (индикаторов), достижение которых является залогом его эффективного функционирования и обеспечения высокого потенциала развития в будущем. Разработка методики расчета экономико-экологической безопасности металлургических предприятий, которая учитывает механизм регулирования деятельности и развития более четко концентрирует внимание аналитиков на определенных ресурсах и функциональных видах деятельности, позволяет локализовать перечень показателей оценки и их предельные значения. Применение программно-целевого подхода должно сопровождаться использованием метода экспертной оценки, что, по нашему мнению, является приемлемым и объективно необходимым при разработке методики расчета экономико-экологической безопасности металлургических предприятий. Использование системного подхода объясняется тем, что его конечной целью является группировка всех существенно важных факторов, которые, в свою очередь, создают позитивные условия для безопасного функционирования и развития предприятия. Разработана концептуальная модель управления уровнем экономико-экологической безопасности металлургического предприятия,

которая учитывает механизм регулирования его деятельности и развития. Оценивая в целом процессы развития экологического налогообложения в течение почти 30 лет существования независимой Украины, указано, что ощутимых результатов в этом направлении практически не достигнуто. Учитывая экономико-экологический вектор международной политики, ближайшие годы для нашей страны должны стать периодом объединения экономических и экологических целей как на уровне руководства государства, правительства, так и для предприятий и граждан.

**Ключевые слова:** экономическая и экологическая безопасность, индикаторный подход, ресурсно-функциональный подход, программно-целевой подход, системный подход, экологический налог.

#### METHODOLOGICAL APPROACHES AND LEGISLATIVE REGULATION OF ECONOMIC AND ECOLOGICAL SAFETY OF METALLURGICAL ENTERPRISES

**Summary.** The article examines the methodological approaches to calculating the level of economic security of Ukraine and enterprises and finds that modern science and practice require further scientific development of theoretical and methodological and applied nature in relation to their justification and improvement. The author emphasizes that achieving economic security of industrial enterprises in the conditions of market transformations and ecological vector of European development will allow to consolidate the independence of the state, preserve and expand markets, optimize export-import potential of the country, which together will strengthen economic stability enterprises and the formation of updated approaches to minimizing risks, neutralizing business threats. It is substantiated that the approaches to determining the essence of the risk category can be grouped into three groups, which is illustrated in the form of disclosure of the interdependence of the categories "risk – threat – danger" that accompany business activities. It is proved that today it is very important to develop a method of calculating the level of economic and environmental safety of metallurgical enterprises, which takes into account the mechanism of regulation of their activities and development. Such approaches to the assessment of economic security as indicator, resource-functional, program-target and system approaches, a combination of approaches are studied in more detail. With the indicator approach, the economic security of the enterprise is characterized by a number of indicators (indicators), the achievement of which is the key to its effective functioning and ensuring high development potential in the future. The development of methods for calculating the economic and environmental safety of metallurgical enterprises, which takes into account the mechanism of regulation and development more clearly focuses analysts' attention on the outlined resources and functional activities, which allows to localize the list of evaluation indicators and their limit values. The application of the program-targeted approach should be accompanied by the use of the method of expert evaluation, which, in our opinion, is acceptable and objectively necessary in the development of methods for calculating the economic and environmental safety of metallurgical enterprises. The use of a systematic approach is explained by the fact that its ultimate goal is to group all the essential factors, which, in turn, create positive conditions for the safe operation and development of the enterprise. A conceptual model for managing the level of economic and environmental safety of a metallurgical enterprise has been developed, which takes into account the mechanism for regulating its activities and development. Assessing in general the processes of development of environmental taxation during almost 30 years of existence of independent Ukraine, it is noted that tangible results in this direction have not been achieved. Given the economic and environmental vector of international politics, the coming years for our country should be a period of combining economic and environmental goals at the level of government, government, and for businesses and citizens.

**Key words:** economic and ecological safety, indicator approach, resource-functional approach, program-target approach, system approach, ecological tax.